

Monitorings par Eiropas Savienības Austrumu partnerību

Nr. 4/marts-jūnijs 2014

Austrumeiropas politikas pētījumu centrs (APPC) piedāvā ceturto monitoringu par Eiropas Savienības Austrumu partnerības (AP) tematiku. Tajā vēstīts par starptautiskām publikācijām, jaunākajiem notikumiem un pasākumiem. Iekļauti arī APPC pētnieku sagatavoti raksti par AP aktualitātēm.

Aizvadītā perioda apskats:

Aizvadītie mēneši ir pagājuši Ukrainas notikumu zīmē, šajā periodā notikušais ir bijis ārkārtēji svarīgs un ietekmēs visu ES AP gaitu un nākotni. Pastāv gan viedokļi, ka ES AP politikas īstenošana turpmāk būs ievērojami sarežģītāka vai jau ir cietusi sakāvi, gan arī viedokļi, ka, tieši otrādi, Ukrainas notikumi rada nepieciešamību pieņemt izlēmīgus un izšķirošus lēmumus AP dalībvalstu eirointegrācijas virzienā.

Krievija ar specvienību diversantu, algotņu un vietējo separātistu kaujinieku palīdzību kopš 26. februāra kāpināja kontroli un pakāpeniski okupēja Ukrainai piederošo Krimas pussalu, bet marta vidū to anektēja. Okupācijas apstākļos leģitimizācijas nolūkos 16. martā tika sarīkots pseidoreferendums par Krimas neatkarību no Ukrainas. Trūkstot precīziem pārbaudāmiem datiem par referendumu rezultātiem, tika pasludināts, ka balsojušo vēlētāju vairākums ir izteicis atbalstu Krimas neatkarībai no Ukrainas. Ukraina, ASV, Eiropas Savienība un daudzas citas pasaules valstis šādu referendumu un tā pasludinātos rezultātus neatzina. Tomēr 17. martā pasludinātā „neatkarīgā” Krimas Republika, ko nekavējoties *de iure* atzina Krievija, „neatkarīga” pastāvēja tikai 1 dienu, jo tās vadība lūdza uzņemt to Krievijas Federācijas sastāvā. 18. martā Maskavā tika noslēgts līgums par Krimas un Sevastopoles pievienošanu Krievijas Federācijai. Krievijas prezidenta V.Putina uzstāšanās šajā ceremonijā bija konceptuāla programmatiska satura runa, kas atainoja šābrīža Krievijas politiskās vadības redzējumu uz Krievijas ārpolitisko stāvokli, tās lielvalstisko pozīciju atjaunošanas centieniem un starptautisko situāciju pasaulē.

Ukraina, ASV, Eiropas Savienība un daudzas pasaules valstis nosodīja un *de iure* neatzīst Krimas okupāciju un aneksiju. Sodot Krieviju par Krimas aneksiju, Eiropas Savienība, ASV un citas rietumvalstis jau noteikušas sankcijas vairākiem desmitiem Krievijas augstāko amatpersonu un Kremļa tuvākā loka cilvēku. 15. aprīlī Ukraina deklarēja Krimu un Sevastopoli par okupētām teritorijām. Krimas gadījumā Krievija ir pārkāpusi starptautiskās tiesības, kā arī valstu teritoriālās integritātes un robežu nemaināmības principu, ko Eiropas valstis bija centušās ievērot jau gandrīz 70 gadus, kopš Otrā pasaules kara beigām. Krievijas masu informācijas līdzekļi ir attīstījuši mēnešiem ilgu propagandu, veicot informācijas karu pret Ukrainu. Vairākos Krievijas amatpersonu izteikumos un sabiedriskajā domā ir redzami izteikti kareivīgi publiski izteikumi attiecībā uz bijušām Padomju Savienības sastāvā un pirms

tam Krievijas impērijā bijušajām teritorijām, tagad neatkarīgām valstīm. Pēdējo mēnešu laikā šajā propagandā ir tikuši pieļauti tādi Krievijas kaimiņvalstīm un Rietumu valstīm adresēti radikāla rakstura izteikumi, kādi netika pieļauti pat PSRS laikmetā divu kodollielvalstu ideoloģiskā konfrontācijā Aukstā kara gados.

Lai gan Krievijas bruņotie spēki oficiāli nav pārgājuši Ukrainas robežu, Krievijas specvienību diversanti, algotņi un vietējo separātistu kaujinieki kopš aprīļa vidus Ukrainas austrumos (Doņeckas un Luganskas apgabalos) sagrābuši vairākas valsts iestāžu un milicijas nodaļu ēkas, kā arī citus stratēģiskos objektus, piemēram, lidlaukus, bet uz ceļiem izveidojuši kontrolposteņus. Tikušas pasludinātas Doņeckas un Luganskas „tautas republikas”. Šajos reģionos arī tikuši organizēti pseidoreferendumi ar Krimai līdzīgu iznākumu. Tāpat kā Krimas gadījumā, tika cerēts uz šo apgabalu tūlītēju pievienošanu Krievijai, tomēr tas līdz šim nav noticis. Atšķirībā no pretestības trūkuma iebrucējiem Krimā, Ukrainas austrumu apgabalos, reaģējot uz šiem notikumiem, Ukrainas varasiestādes un spēka struktūras ir izvērkušas pretterorisma operāciju. Militārā darbība turpinās, jo kaujinieki ir izvēršusi bezkompromisa cīņu. Situācija ievērojami saasinājusies pēdējās nedēļās, mediji ziņo, ka kaujiniekiem ierodas papildspēki no Krievijas. Pastāv atšķirīgi viedokļi par to, cik lielā mērā Krievija šos kaujiniekus turpina kontrolēt.

Krievijas īstenotās revizionistiskās politikas (tautiešu interešu aizsardzības un „krievu pasaules” doktrīna ārpus Krievijas teritorijas, u.c. aktivitātes) dēļ starptautiskā situācija Eiropā un pasaulē ir radikāli izmainījusies. NATO valstis, daudzas bijušās PSRS republikas ir paudušas norūpētību par savu aizsardzības un drošības situāciju, bažījoties par Krievijas impērijas atjaunošanas mēģinājumiem perspektīvā nākotnē.

Eiropas Savienībai atbalstot Ukrainas valdību šis valsts sarežģītajā iekšpolitiskajā un ārpolitiskajā situācijā, 2014. gada 21. martā Eiropas Savienība un Ukraina Briselē parakstīja ES – Ukrainas asociācijas līguma sadaļu par politisko sadarbību (līguma ekonomisko sadaļu plānots parakstīt dažus mēnešus vēlāk, iespējams, reizē ar ES asociācijas līgumiem ar Gruziju un Moldovu). 4. aprīlī Eiropas Parlaments un ES Padome pieņēma lēmumu par Moldovas pievienošanu to valstu sarakstam, ar kuru Eiropas Savienībai ir bezvīzu režīms. Aprīlī Prāgā norisinājās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu vadītāju un citu augstu amatpersonu konference AP jautājumos, tomēr diskusijas par AP piecu gadu darbību un tās nākotnes perspektīvām nomāca bažas par pašreizējo situāciju Ukrainā. 24.–25. aprīlī turpat Prāgā notika ES AP Pilsoniskās sabiedrības forums, kas, reaģējot uz notikumu attīstību Ukrainā, vienkopus aicināja visu ES AP valstu pārstāvjus, lai kopīgi diskutētu par jauniem drošības izaicinājumiem šī brīža ģeopolitiskajā kontekstā. 28. aprīlī stājās spēkā Eiropas Savienības bezvīzu režīms ar Moldovu. Maijā apritēja 5. gadadiena kopš ES AP aizsākuma 2009. gadā.

Ukrainā iekšpolitiski svarīgs rezultāts un potenciāli stabilizējošs faktors ir proeiropeiski noskaņotā Petro Porošenko ievēlēšana par Ukrainas prezidentu, turklāt jau vēlšanu pirmajā kārtā, par spīti situācijas destabilizācijas centieniem valsts austrumu reģionos. Plaši ir izplatīts uzskats, ka Ukrainas paātrināta uzņemšana ES ir maz iespējama, bet Ukrainai, Moldovai un Gruzijai būtu jādod perspektīva dalībai ES tad, kad tās būs gan politiski, gan ekonomiski gatavas. Tuvāko mēnešu laikā iecerēts noslēgt ES asociācijas līgumus ar minētajām AP valstīm.

APPC pētnieku publikācijas:

- APPC pētnieks Rinalds Gulbis analizē Krievijas propagandas kanālu ietekmes riskus uz Latvijas informatīvo telpu, kas tiek skatīta Latvijas nacionālās drošības kontekstā. Autors vērš uzmanību uz jaunām kara stratēģijām, kur liela loma atvēlēta informācijas karam – cīņai par ļaunā sirdīm un prātiem. No tā, cik daudzveidīga un aizsargāta ir informācijas telpa katrā ES dalībvalstī un ES kopumā, ir atkarīga arī Eiropas kopējā drošība. Aplūkojot Moldovas, Armēnijas, Gruzijas un Ukrainas piemērus, R. Gulbis parāda, ka visās ES AP valstīs vislielāko satraukumu rada tieši Krievijas īstenotais informācijas karš, kas lielā mērā tiek veikts ar Kremļa kontrolēto televīzijas kanālu starpniecību.

<http://appc.lv/?p=911>

Iesakām izlasīt:

- Vācijas pētnieks Heinrihs Bonnenbergs portālā Atlantic-Community.org pauž viedokli, ka tieši ES AP bija Ukrainas konflikta un Krimas notikumu sākums. Rietumi ir vēlējušies saglabāt ģeopolitiskās dominances paraugu pār Austrumeiropu, tādēļ AP projekts ir izgāzies, un Eiropas Savienībai jāuzņemas atbildība par Eiropas jaunāko konfliktu. Autors atsaucas uz Semjuela Hantingtona „civilizāciju sadursmes” konceptu un uzskata, ka „Rietumromiešu” impērija vēlējusies ieviest Rietumu vērtības „bizantiskajā” Eiropā, tāpēc Krievijai ir tiesības uzskatīt Austrumu Partnerību par pret sevi vērstu iniciatīvu. Drīzāk Eiropai jāapvieno spēki ekonomiskai konkurētspējai ar citiem pasaules reģioniem.

<http://www.atlantic-community.org/-/eu-s-eastern-partnership-to-blame-for-crisis-over-ukraine>

- Aprīļa beigās Prāgā norisinājās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu vadītāju un citu augstu amatpersonu konference AP jautājumos, tomēr diskusijas par AP 5 gadu darbību un tās nākotnes perspektīvām nomāca bažas par pašreizējo situāciju Ukrainā.

<http://www.czech.cz/en/News/Current-Affairs/Situation-in-Ukraine-tops-Eastern-Partnership%E2%80%99-Pra>

<http://www.radio.cz/en/section/curaffrs/situation-in-ukraine-tops-eastern-partnership-prague-summit-agenda>

- Uzstājoties Eiropas Parlamenta debatēs marta vidū, Polijas deputāts Pāvels Kovaļs, apspriežot ziņojumu par ES attiecību prioritātēm ar ES AP dalībvalstīm, atsaucoties uz notikumiem Ukrainā, definēja dienaskārtības maiņu un pārejas nepieciešamību no politiķu vēlmēm un sapņiem uz aktīvas darbības nepieciešamību, nekavējoties ieviest īpašus pasākumus, lai atbildētu uz šodienas notikumiem, un definēja 3

pamatuzdevumus: asociācijas līgumu noslēgšanu, EP universitātes nodibināšanu un enerģētiskās neatkarības veicināšanu.

<http://ecrgroup.eu/news/kowal-eastern-partnership-at-a-turning-point-in-history/>

- 2014. gada 12. martā Eiropas Parlaments pieņēma rezolūciju par ES attiecību prioritātēm ar AP dalībvalstīm.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0229+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>

- ES AP Pilsoniskās sabiedrības foruma komitejas sēdes „Politikas memorands par NATO drošības politiku attiecībā uz Krievijas militāro iejaukšanos Ukrainā” dokumentā NATO ģenerālsēdētārs, ASV valsts sekretārs un aizsardzības sekretārs, ES dalībvalstu aizsardzības un ārlietu ministri, Eiropas Komisijas, ES Eiropas Padomes pārstāvji un AP dalībvalstu Ukrainas, Moldovas un Gruzijas premjerministri aicināti uz stratēģiskiem pasākumiem NATO dalībvalstu aizsardzībai un NATO valstu kaimiņvalstu neatkarības atbalstīšanai (2014. g. 24. aprīlis):

<http://www.eap-csf.eu/assets/files/Statements/EaPCSF-NATO-memo-24-april-2014.pdf>

